

Володимир Миколайович Васильєв,

кандидат юридичних наук, приватний навчальний заклад
«Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон),
кафедра адміністративного, кримінального права і процесу;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5683-6566>,
e-mail: vassiliev.adm@gmail.com

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наведено теоретичні підходи до визначення поняття суб'єкта протидії правопорушенням. Проаналізовано визначення суб'єкта протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності, а також окреслено коло та систему цих суб'єктів. В окрему групу виділено суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності, наділених адміністративно-юрисдикційними повноваженнями.

Ключові слова: суб'єкт, правопорушення, підприємницька діяльність, адміністративно-юрисдикційні повноваження.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Протидія правопорушенням – це складна система заходів політичного, соціально-економічного, інформаційно-пропагандистського, організаційного, правового, спеціального та іншого характеру, метою якої є виявлення, профілактика та ліквідація об'єктивних і суб'єктивних факторів, що є причинами вчинення правопорушень. Така мета досягається за допомогою цілеспрямованої та скоординованої діяльності всіх інститутів держави та суспільства. Невід'ємними складовими кожної системи є її об'єкт і суб'єкт, які взаємодіють між собою та мають спільну мету.

Стан дослідження проблеми

Деякі аспекти зазначеної проблеми аналізувалися в дисертаційному дослідженні О. І. Шинальського «Покарання в системі засобів протидії злочинності» [1], також суб'єкти протидії злочинності класифікувалися в підручнику за редакцією професора О. Г. Кальмана «Проблеми протидії злочинності» [2]. Однак у дисертації О. І. Шинальського детально проаналізовані суб'єкти протидії кримінальним злочинам, а у підручнику за редакцією О. Г. Кальмана цій проблемі присвячено лише декілька сторінок. Питання визначення сутності та систематизації суб'єктів протидії правопорушенням саме у сфері підприємницької діяльності досі залишаються практично недослідженими, а тому потребують подальшої розробки.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення та систематизація суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності. Для досягнення мети потрібно виконати такі *завдання*:

- через визначення понять суб'єкта управління та суб'єкта правоохорони дослідити теоретичні підходи до визначення поняття суб'єкта протидії правопорушенням;
- визначити та проаналізувати поняття суб'єкта протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності;
- систематизувати таких суб'єктів та окреслити їх коло;
- сформулювати класифікацію суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємництва;
- охарактеризувати особливу групу суб'єктів, які наділені адміністративно-юрисдикційними повноваженнями.

Наукова новизна дослідження

У статті вперше сформульовано поняття суб'єкта правопорушення у сфері підприємницької діяльності, встановлено та проаналізовано систему цих суб'єктів, а також в окрему групу виділено суб'єктів з адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, закріпленими в розділі III Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Виклад основного матеріалу

Аналізуючи систему суб'єктів протидії правопорушенням, потрібно зазначити, що вони утворюють цілісний функціональний та організаційний механізм, який характеризується спільністю мети й управління у сфері протидії правопорушенням. Специфіка зазначеного механізму обумовлена, з одного боку, множинністю виконуваних функцій щодо забезпечення безпеки, запобігання, профілактики, припинення, розгляду, розслідування і розкриття правопорушень, а з іншого, – розподілом завдань між суб'єктами різних рівнів, що зумовлено ієрархічною побудовою системи протидії правопорушенням. Ця система є складною соціальною організацією, адже входні в неї групи однорідних органів утворюють відносно самостійні організаційні формування, що функціонують на основі тотожних закономірностей. Кожне з таких формувань є підсистемою більш великої системи і водночас складається зі своїх підсистем [1, с. 84].

Таку думку підтверджує О. Г. Кальман, який зазначає, що «до суб'єктів протидії правопорушенням належать державні органи, службові особи, громадські організації, соціальні групи, окремі громадяни, наділені відповідною компетенцією, правами і обов'язками, діяльність яких відповідно до діючого законодавства спрямована на розробку і реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням, виявленням,

обмеженням і усуненням явищ і процесів, що сприяють вчиненням правопорушень» [2, с. 157–159].

Крім того, до суб'єктів протидії правопорушенням ми пропонуємо віднести також органи публічного адміністрування, судові органи, весь комплекс підприємств, установ і організацій, що функціонують у різних сферах соціальної життєдіяльності, тощо. Однак потрібно звернути увагу на важливу особливість вказаної діяльності. Зазначений спектр функцій здійснюється переважно більшістю цих органів у сукупності з вирішенням та реалізацією інших завдань. Лише для порівняно невеликої частини таких суб'єктів виконання функції протидії правопорушенням є основним видом діяльності. Наведені органи наділено відповідними правами й обов'язками щодо впливу на ті або інші криміногенні фактори, у зв'язку з чим здійснюють відповідне інформаційне, методичне, ресурсне та кадрове забезпечення [3, с. 69].

Зазначимо, що деякі вчені до суб'єктів протидії правопорушенням відносять: суб'єктів, які безпосередньо здійснюють індивідуальну профілактику; суб'єктів, які здійснюють профілактику під час виконання своїх контрольних і правоохоронних функцій; суб'єктів, зайнятих переважно керівництвом та координацією діяльності щодо запобігання правопорушенням; і навіть православну церкву [4, с. 84; 5, с. 566]. Однак, на нашу думку, враховуючи специфіку тематики, що вивчається, такі положення є досить спірними.

Також ми не можемо не погодитися з позицією О. М. Бандурки та Л. М. Давиденка, які до суб'єктів, що визначають напрямки та завдання протидії правопорушенням, відносять Президента України та Кабінет Міністрів України, які «формують законодавчу та інші нормативно-правові основи протидії правопорушенням, встановлюють компетенцію, права і обов'язки інших суб'єктів цієї діяльності, здійснюють її фінансове, кадрове, матеріально-технічне і інше ресурсне забезпечення, планування, контроль та інші функції державно-правового управління в даній галузі» [6, с. 110], до суб'єктів, що здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення протидії правопорушенням, – відповідні підрозділи органів внутрішніх справ (зараз – Національної поліції. – *Авт.*), Служби безпеки України, органів прокуратури та інших правоохоронних органів; до суб'єктів, що виявляють криміногенні фактори, – підрозділи правоохоронної системи. Остання група – це суб'єкти, що реалізують заходи реагування на здійснення окремих злочинів та злочинність в цілому [6, с. 110–111].

Підсумовуючи наведене, можна конкретизувати суб'єктів протидії правопорушенням таким чином:

- органи державної влади та управління;
- органи місцевого самоврядування;

- виконавчо-розпорядчі органи;
- Національна поліція України;
- Служба безпеки України;
- прокуратура;
- суди;
- органи загального та господарського управління;
- інформаційні, статистичні, медичні, навчальні та культурно-виховні органи;
- профспілки, громадські пункти охорони правопорядку, партії, релігійні організації;
- служби у справах неповнолітніх;
- виправно-трудова колонія тощо.

Спираючись на цей перелік суб'єктів протидії правопорушенням, можна визначити і систему їх повноважень. В узагальненому вигляді зазначені органи виконують такі завдання та функції щодо протидії правопорушенням:

- визначають основні напрями, завдання, форми і методи протидії правопорушенням у державі;
- здійснюють інформаційно-аналітичне забезпечення протидії правопорушенням;
- виявляють криміногенні фактори та сигналізують про них;
- безпосередньо реалізують заходи щодо реагування на окремі правопорушення, а також заходи з усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних факторів, у тому числі заходи з корекції особистісних деформацій і усунення обставин, що їх сформували [7, с. 184].

Аналізуючи поняття та сутність суб'єктів протидії правопорушенням, можна констатувати, що спектр їх повноважень у цій сфері (за винятком органів зі спеціальною направленістю) є досить широким і загальним для багатьох напрямків соціальної життєдіяльності держави та суспільства, і підприємницька діяльність не є винятком. Отже, **суб'єктом протидії правопорушенням у підприємницькій діяльності** ми пропонуємо вважати як систему державних і недержавних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, діяльність яких спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють правопорушенням у сфері господарської комерційної діяльності (підприємництві), недопущення вчинення цих правопорушень на різних стадіях протиправної поведінки учасників відносин у сфері підприємництва, а також на притягнення їх до юридичної відповідальності.

Потрібно зазначити, що коло суб'єктів протидії правопорушенням у підприємницькій діяльності є дуже широким, проаналізувати діяльність усіх у межах нашого дослідження не виявляється можливим. Як уже зазначалося, для більшості з цих суб'єктів протидії

правопорушенням у підприємницькій діяльності є похідною функцією, яка виконується разом з основними завданнями, такими як формування законодавчої бази та виявлення ініціативи у цій сфері, управління, контроль і нагляд за діяльністю учасників правовідносин у сфері господарської діяльності взагалі та суб'єктів підприємницької діяльності зокрема, а також виконання ними відповідного законодавства. Повноваженнями безпосередньо з протидії правопорушенням у підприємницькій діяльності наділено відповідні спеціально створені для цього органи, у тому числі недержавні.

Враховуючи наведене, можна визначити систему основних суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності:

- Верховна Рада України;
- Президент України;
- Кабінет Міністрів України;
- органи місцевого самоврядування;
- Міністерство фінансів України;
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
- Державна фіскальна служба України та її структурні підрозділи (крім митного контролю на кордоні);
- Державна фінансова інспекція України;
- Національний банк України;
- органи доходів і зборів;
- Державна інспекція України із захисту прав споживачів;
- Антимонопольний комітет України;
- органи Фонду соціального страхування України;
- Служба безпеки України;
- Національна поліція України;
- судові органи;
- прокуратура;
- недержавні органи з протидії правопорушенням у підприємницькій діяльності.

Крім того, згідно з Господарським кодексом України заходи контролю за підприємницькою діяльністю здійснюють органи державного нагляду за дотриманням вимог ядерної та радіаційної безпеки (крім здійснення державного нагляду за провадженням діяльності з джерелами іонізуючого випромінювання, діяльність з використання яких не підлягає ліцензуванню), державного архітектурно-будівельного контролю (нагляду), державного нагляду у сфері господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім діяльності з переказу коштів, фінансових послуг на ринку цінних паперів, похідних цінних паперів (деривативів) та ринку банківських послуг), державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення у встановленому законом порядку з урахуванням

особливостей, визначених законами у відповідних сферах і міжнародними договорами, зокрема державного нагляду (контролю) в галузі цивільної авіації – з урахуванням особливостей, встановлених Повітряним кодексом України, нормативно-правовими актами, ухваленими на його виконання (Авіаційними правилами України), та міжнародними договорами у сфері цивільної авіації¹.

Отже, система суб'єктів протидії правопорушенням у підприємницькій діяльності досить численна та різноманітна, тому залежно від таких критеріїв, як форма власності, характер діяльності, комплекс повноважень у сфері, що досліджується, ми пропонуємо вказані органи поділити на декілька груп:

1. Державні органи загальної компетенції, що реалізують повноваження з протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності поряд зі своїми основними функціями:

- Верховна Рада України та місцеві органи самоврядування;
- Президент України та його адміністрація;
- Кабінет Міністрів України та місцеві державні адміністрації;
- Міністерство фінансів України;
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
- Міністерство доходів і зборів України;
- правоохоронні органи (Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, прокуратура тощо);
- судові органи;
- інші центральні органи виконавчої влади, які проводять діяльність з протидії правопорушенням у сфері підприємництва поряд зі своїми основними функціями.

2. Державні спеціалізовані комітети, департаменти, служби та інспекції, що створені безпосередньо для здійснення протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності:

- Державна фіскальна служба України;
- Державна фінансова інспекція України;
- Департамент захисту економіки Національної поліції України;
- Антимонопольний комітет України;
- Державна інспекція України із захисту прав споживачів;
- Фонд державного майна України;
- Державна казначейська служба України тощо.

3. Органи фінансово-кредитної системи:

- Національний банк України;
- комерційні банки.

¹ Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV : редакція від 17.06.2018.

4. Недержавні суб'єкти протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності.

Слід зазначити, що деякі з перерахованих державних органів (адміністративні комісії, районні, районні у містах, міські чи міськрайонні суди, Національна поліція України, органи державного фінансового контролю, органи доходів і зборів тощо) можна виділити в особливу групу суб'єктів, які наділені адміністративно-юрисдикційними повноваженнями. Їх вичерпний перелік міститься в розділі III «Органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення»¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зазначені суб'єкти мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення, склади яких перераховані у главі 12 «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності» КУпАП, та уповноважені притягати винних осіб до адміністративної відповідальності.

Висновки

Більшість суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності є державними організаціями, а безпосередньо процес протидії реалізується шляхом здійснення переважною більшістю вказаних органів фінансово-економічного контролю за діяльністю учасників правовідносин у сфері підприємництва. Крім того, для більшості суб'єктів протидії правопорушенням у сфері підприємництва здійснення таких функцій є похідним завданням, поряд з основними повноваженнями, що прямо не пов'язані з дослідженою проблемою.

Список бібліографічних посилань: 1. Шинальський О. І. Покарання в системі засобів протидії злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 204 с. 2. Проблеми протидії злочинності: підручник / О. Г. Кальман, І. М. Козьяков, В. М. Куц та ін. ; за ред. О. Г. Кальмана. Харків : Новасофт, 2010. 352 с. 3. Гамалій О. Л. Система суб'єктів адміністративно-правової протидії правопорушенням, учиненим іноземцями в Україні. *Право і Безпека – Pravo bezpeka*. 2012. № 5 (47). С. 68–72. 4. Криминологія : учеб. / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. М. : Юристъ, 1997. 512 с. 5. Олішевський О. В. Православна Церква як суб'єкт протидії злочинності та профілактики злочинів. *Форум права – Forum prava*. 2011. № 3. С. 565–569. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_201_3_93.pdf (дата звернення: 12.09.2018). 6. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие : моногр. Харьков : Основа, 2003. 338 с. 7. Гамалій О. Л. Мета, завдання та принципи протидії правопорушенням, вчиненим

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-Х : редакція від 27.09.2018.

іноземцями в Україні. *Форум права – Forum prava*. 2012. № 4. С. 183–188. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_4_30.pdf (дата звернення: 12.09.2018).

Надійшла до редколегії 01.10.2018

Васильев В. Н. Понятие и виды субъектов противодействия правонарушениям в предпринимательской сфере

Приведены теоретические подходы к определению понятия субъекта противодействия правонарушениям. Проанализировано определение субъекта противодействия правонарушениям в сфере предпринимательской деятельности, а также обозначены круг и система этих субъектов. В отдельную группу выделены субъекты противодействия правонарушениям в сфере предпринимательской деятельности, наделённые административно-юрисдикционными полномочиями.

Ключевые слова: субъект, правонарушение, предпринимательская деятельность, административно-юрисдикционные полномочия.

Vasyliiev V. M. The concept and types of subjects of countering offenses in the entrepreneurial sphere

Theoretical approaches to the definition of the notion of the subject of counteraction to offenses are described. For this purpose, the notion of the subject of management, the subject of policing was established. The notion of a subject of an offense in the sphere of entrepreneurship is defined: a system of state and non-state bodies, public organizations, social groups and citizens whose activities are focused on eliminating the causes and conditions that give rise to and provoke offenses in the sphere of economic commercial activity (entrepreneurship), preventing these offenses from different stages of incorrect behavior of participants of relations in the field of entrepreneurship, as well as bringing them to the legal first responsibility.

In addition, the above subjects were systematized in this study and their circle was determined. The main ones were highlighted: President of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine; local governments; Ministry of Finance of Ukraine; Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine; State Fiscal Service and its structural units (except for customs control at the border); State Inspectorate of Ukraine; National Bank of Ukraine; revenue authorities and fees of Ukraine. A special group of subjects has been identified, those who have administrative and jurisdictional powers.

It has been concluded that most of the subjects of counteracting crimes in the field of entrepreneurial activity in Ukraine are state organizations, and the process of counteraction is directly implemented by carrying out the financial and economic control over the activity of participants of legal relations in the field of entrepreneurship by the overwhelming majority of the mentioned agencies. The implementation of such functions, for the majority of subjects of counteracting crimes in the field of entrepreneurship, is not the main, but the secondary task, along with the main powers that are not directly related to the considered problem.

Keywords: subject, offense, entrepreneurial activity, administrative powers.

